

Roditeljstvo

Gligorovski, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:459414>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**IVANA GLIGOROVSKI
ZAVRŠNI RAD**

RODITELJSTVO

Čakovec, rujan 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ČAKOVEC**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivana Gligorovski

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Roditeljstvo

MENTOR: Doc.dr.sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Čakovec, rujan 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. OBILJEŽJA TRADICIONALNE I SUVREMENE OBITELJI	4
2.1.Tradicionalne obitelji	4
2.2.Suvremene obitelji	5
2.2.1. Jednoroditeljske obitelji	5
2.2.2. Homoseksualne obitelji.....	7
3. RODITELJSTVO	8
3.1.Suvremeno roditeljstvo	14
3.2.Tradicionalno roditeljstvo	16
3.3.Stilovi odgoja	16
3.3.1. Autoritarni odgojni stil.....	18
3.3.2. Autoritativan odgojni stil	19
3.3.3. Premisivan (popustljiv) odgojni stil.....	19
3.3.4. Zanemarujući (zapuštajući) odgojni stil.....	20
3.4.Zašto ljudi imaju djecu?.....	21
4. MAJČINSTVO, OČINSTVO I MEĐUSOBNE RAZLIKE	22
4.1.Majčinstvo.....	22
4.1.1. Samohrane majke	23
4.2.Očinstvo	24
4.3.Međusobne razlike	25
5. ZAKLJUČAK	27
POPIS LITERATURE	28

SAŽETAK

Roditeljstvo se javlja kao najvažnija uloga u životu osoba koji žele postati roditelji. Svaka osoba je individua za sebe pa se tako i svako roditeljstvo razlikuje, što u pogledu na dijete, što kroz osobni razvoj. Ne može se na isti odgojni način pristupiti svakom djetetu jer je i svako dijete individua za sebe.

Djetetova prva zajednica s kojom se susreće je obitelj te je ona odraz djetetova budućeg razvoja.

Kroz ovaj rad upoznat ćemo se s obilježjima tradicijske i suvremene obitelji, upoznati suvremeno roditeljstvo i jednoroditeljske obitelji koje se sve češće javljaju.

Naglasak ovog rada stavljen je na roditeljstvo kao uloga u djetetovom razvoju te kako se ono mijenja kroz razvoj i odrastanje djeteta. Ujedno, predstaviti ćemo odgojne stilove kojima se roditelji koriste te kako koji stil utječe na dijete i njegov razvoj. U konačnici, svaki roditelj teži k pozitivnom odgoju i želi svoje roditeljstvo zaključiti kao uspješno pa ćemo pokušati pronaći način kako doći do odgojnih ciljeva.

KLJUČNE RIJEČI: dijete, obitelj, odgoj, roditeljstvo, odgojni stilovi

SUMMARY

Parenting occurs as the most important role in the life of every person who chooses to become a parent. Each person is an individual for himself and so every parenting is different, both in terms of the child, and through personal development. Not every child can be approached in the same educational way, because every child is also an individual for them self. A child's first community is their parents and it is a reflection of their future development.

Through this work, we will become familiar with the characteristics of traditional and contemporary family. We will also get to know contemporary parenting and single parent families that are starting to be more common.

The emphasis of this paper is on parenting as a role in the child's development and how it changes through the development and growth of the child. At the same time, we will present the educational styles that parents use and how they affect the child and his or her development.

Ultimately, every parent strives for a positive upbringing and wants to conclude their parenting as successful, so we will try to find a way to reach those goals.

KEY WORDS: child, family, parenting, parenting styles

1. UVOD

Roditelj se postaje rođenjem djeteta, a postati roditelj veliki je događaj u životu odraslog čovjeka. Mnogima postati roditelj i imati dijete predstavlja smisao života. Muškarac i žena koji odluče postati roditelji imaju odgovornost stvoriti zajednicu koja je sigurna za odgoj i razvoj djeteta i koja je temelj njegovog života. Svakodnevno uče o samima sebi, jedno o drugome i o djetetu. Obitelj je prva zajednica s kojom se dijete susreće. Obitelj je kroz povijest doživjela brojne promjene, a jedna od najvećih je promjena struktura obitelji. Od tradicionalne obitelji koju su činili otac, majka i djeca, sve se više susrećemo sa suvremenim obiteljima. Upoznajemo se s jednoroditeljskim obiteljima, homoseksualnim obiteljima te se susrećemo i s izvanbračnom zajednicom. Roditelji svaki dan grade kompetencije koje su mu potrebne kako bi bio dobar i uspješan roditelj. Uloga roditelja podrazumijeva stalnu skrb o djetetu te prihvaćanje dužnosti i obveza vezanih za njihov razvoj. Dijete uči promatrajući svoje roditelje i njihovi odnosi privlače dječju pažnju. Oni ih promatraju, prihvaćaju u ponašanju te izgrađuju svoje socijalne stavove. Roditeljstvo je puno više od samog odgoja djeteta. To nije ni laka ni jednostavna zadaća, nepredvidiv je posao, no on je lijep i plemenit. Roditeljstvo je niz zadataka, procesa i pravila koje roditelji ostvaruju u kontaktu s djetetom. Zadaća roditelja je brinuti se za dijete i njegovati ga što se ne odnosi samo na tjelesni razvoj već i na unutarjni razvoj. Najjači utjecaj roditelja je tijekom djetinjstva. Kasnije ono ne prestaje već se samo pridružuju i drugi odgojni utjecaji. U ovome radu upoznat ćemo se s četiri roditeljska odgojna stila te proučiti njihov utjecaj na dijete.

2. OBILJEŽJA TRADICIONALNE I SUVREMENE OBITELJI

2.1. Tradicionalne obitelji

Obitelj se mijenjala kroz povijest.

Prema Ljubetić (2007), tijekom 18. i 19. stoljeća s pojavom industrijske revolucije zaposlenost se iz sela premješta u gradove. Ljudi su se počeli zapošljavati u tvornicama. Obiteljski se život počeo mijenjati, a prvenstveno po tome što i žene odlaze na posao kako bi ekonomski pridonosile obiteljskoj zajednici. Kako ističe autorica u novonastalim uvjetima članovi obitelji malo vremena provode zajedno, pa je obitelj sve manje središte života njezinih članova.

No, veliku ulogu za mijenjanje obiteljske situacije pridonijelo je vrijeme velike ekonomske krize i drugi svjetski rat između 1930-ih i 1950-ih godina. Ljubetić (2007) ističe da mnogi muškarci gube zaposlenje te time i svoju ulogu hranitelja obitelji, ili pak odlaze na ratište te žene nužno preuzimaju nove uloge u obitelji.

Sve do druge polovice 20. stoljeća nuklearna obitelj, koju su činili otac hranitelj, majka kućanica i dvoje djece, po mogućnosti stariji dječak i mlađa djevojčica, dobno i spolno podijeljenih uloga, definirala se kao normalna i zdrava obiteljska zajednica. Takva se obitelj ujedno smatrala idealnom obitelji (Maleš, 2011). U patrijarhalnom modelu obiteljskih odnosa, takozvanome tradicijskom familijarizmu, žena je bila zadužena za kućanstvo i djecu, a hranitelj obitelji je bio otac (Brooks, 2001, prema Maleš, 2011).

Osvrnuvši se u povijest, žene su općenito imale manje prava nego muškarci, a to se počinje mijenjati kada se ženski pokreti zalažu za pravo glasa žena te to i ostvaruju. Kao najznačajnije promjene koje su zahvatile moderne obitelji s kraja 18. i početka 19. stoljeća, Stone (1997, prema Ljubetić, 2007) navodi: privrženost i osjećajnu povezanost članova obitelji koji sve više karakteriziraju obiteljske odnose; sve veću važnost osobnih sloboda i sreće u braku; pridavanje sve većeg značenja spolnom užitku kao i razdvajanje tog užitka od grijeha i osjećaja krivnje te sve jače izražena želja za privatnošću obiteljskog života.

Kako je naziva Elkind (1955, prema Ljubetić, 2007) šezdesetih godina prošlog stoljeća kreće se u suprotnom smjeru – u smjeru popustljivih, postmodernih obitelji odnosno, u smjeru većeg zadovoljenja potreba roditelja.

2.2. Suvremene obitelji

Ljubetić (2007) ističe kako je jedno od temeljnih obilježja suvremenih obitelji njihova strukturalna raznolikost. Sve su prisutniji novi oblici obitelji među kojima su i jednoroditeljske obitelji. U društvu se javlja transformacija obitelji kao temeljne socijalne zajednice. Obitelj se smanjila, sve je više samačkih kućanstava, jednoroditeljskih obitelji, izvanbračne djece i neformalnih veza (Fišer, Marković, Radat, Ogresta, 2006).

Prema Maleš (2011), možemo se složiti da je za dijete najzdravije da odrasta uz oca i majku, ali samo ako ta struktura osigurava djetetu zadovoljenje svih njegovih potreba, od roditeljske ljubavi do sigurnosti.

Ipak, kako ističe Ljubetić (2007), činjenica je kako je roditeljstvo (i majčinstvo i očinstvo) vrlo različito i kako je za cjelovit i zdrav razvoj djeteta potrebno oboje roditelja. Dijete uči o odnosima općenito promatrajući, doživljavajući posebice odnos svojih roditelja te su djeca koja odrastaju u obiteljima s jednim roditeljem uskraćena za te spoznaje.

Juul (2004) napominje kada se spremamo zasnovati obitelj, riječ je o potpuno novom i jedinstvenom projektu kakav još nitko prethodno nije poduzeo u točno takvoj konstelaciji i zato je pametno razmisliti o svojim i partnerovim ranijim istustvima.

2.2.1. Jednoroditeljske obitelji

Iz same riječi „jedoroditeljske“, podrazumijevamo da se jednoroditeljske obitelji odnose na obitelji koje imaju samo jednog odraslog člana, odnosno majku ili oca. To su roditelji koji sami vode brigu o djeci, bez drugog roditelja.

„Definicija samohranog roditelja (single parent, lone parent) uvelike ovisi o tome što podrazumijeva pod riječju „samohran“. To može značiti sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze. Stoga bi možda takve roditelje bilo

opravdanije nazivati „roditelji samci“, a ne „samohrani roditelji“, kako se uobičajeno u nas nazivaju.“ (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003, str. 34)

Mnogi su razlozi zbog kojih roditelji ostaju samostalno skrbiti za svoju djecu, a kao prve Raboteg-Šarić i sur. (2003) navode razvod, smrt drugog roditelja ili izvanbračna trudnoća.

Fišer i sur. (2006), prema istraživanjima navode kako se u realnosti radi o velikom broju obitelji i da najveći broj samohranih roditelja u našem društvu još uvijek čine žene. Također, autori navode da su konkretni problemi s kojima se suočavaju: nezaposlenost, nedostatak socijalne podrške prijatelja ili susjeda, nedovoljna upoznatost s propisima kao i organizacijama koje nude pomoć takvim obiteljima.

Obzirom na velike troškove života u današnjem svijetu, svjesni smo kako je najveći problem u jednoroditeljskim obiteljima financijske prirode, Fišer i sur. (2006) ističu kako se vlastitim radom traži rješenje za financijske teškoće, no tu se suočavaju s problemima usklađivanja radne i roditeljske uloge.

Bez obzira na razloge, samohrani roditelji se susreću s više problema odjednom od kojih su neki očekivani, a neki ne. Rast broja jednoroditeljskih obitelji indikator je koji upozorava na transformaciju obiteljske strukture (Fišer i sur., 2006).

Raboteg-Šarić i sur. (2003) naglašavaju kako valja također uzeti u obzir i da je samohrano roditeljstvo dinamična kategorija te za neke osobe traje dugo, a za druge ne. Tako i osoba u braku može imati razdoblje vremena samohranog roditeljstva, tijekom kojeg svakodnevno skrbi o jednome ili više djece, bez stalne fizičke i emocionalne potpore partnera.

Prema istraživanju Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović (2003), mnogo je teškoća i problema s kojima se susreću samohrani roditelji: problemi skrbi (nadzora) nad djetetom (osobito majke nad muškim djetetom), manje slobodnog vremena koje roditelj i dijete mogu zajedno provesti, učinci razvoda ili nedostatka drugog roditelja na dječji uspjeh u školi i odnose s vršnjacima, problemi nastali usred roditeljeve nove veze s nekom drugom osobom, narušavanje odnosa u proširenoj obitelji. Vrlo je bitno naglasiti kako jednoroditeljske obitelji utječu na razvoj djece.

2.2.2. Homoseksualne obitelji

Istospolne obitelji su obitelj u kojima su oba roditelja istog spola bez prisutnosti roditelja suprotnog spola.

Maleš (2011) ističe da prihvaćenost i priznanje različitih tipova obitelji ovisi o sredini u kojoj članovi obitelji žive, ali i o pravnoj regulativi pojedine države. Tako su homoseksualne veze u nekim državama Zapada prihvaćene, ali ne i priznate zakonski, u nekim se zemljama dopuštaju brakovi istospolnih partnera, ponegdje im se omogućuje i posvajanje djece, a postoje i sredine u kojima se takve veze smatraju nemoralnima i nefunkcionalnima, što dovodi do netrpeljivosti i socijalnog isključivanja. Tamo gdje još prevladavaju nuklearne obitelji, drugi oblici obiteljskog života će se više osuđivati, marginalizirati ili potpuno odbacivati.

Provedena istraživanja su pokazala kako su odnosi između homoseksualnih partnera barem toliko pogodni za podizanje djece koliko i heteroseksualni brakovi (Ljubetić, 2007). Allen (1997, prema Ljubetić, 2007) navodi kako istraživači ističu nekoliko potencijalnih prednosti za djecu odgajanu u homoseksualnim obiteljima, i to: djeca se uče poštivati, tolerirati i suosjećati s multikulturalnim okruženjem u kojem drugi žive; imaju priliku doživjeti fleksibilne interpretacije spolnog ponašanja i slobodu uključivanja u jednake uloge u osobnim i intimnim vezama; počinju razumijevati kako se obitelji ne temelje isključivo na biološkim odnosima, već možda čak i više na ljubavi, samoodređenju i slobodi izbora te mogu iskusiti čvrste veze u široj homoseksualnoj zajednici koje imaju potencijal za pružanje potpore odnosima u njihovoj obitelji.

Najveća briga homoseksualnih roditelja je da će njihova djeca biti stigmatizirana zbog seksualne orijentacije njihovih roditelja (Berk, 2015).

3. RODITELJSTVO

Čudina-Obradović i Obradović (2006) nas upućuju na to da su roditeljstvo, tj. dužnosti i prava roditelja, kao i prava djeteta, osim prirodnim odnosima povezanosti i ljubavi koji među njima postoje, uređeni su i pravno, dok Maleš (2011) naglašava da je roditeljstvo jedna od najvažnijih uloga koju pojedinac na sebe preuzima i čije su posljedice uglavnom cjeloživotne.

Prema Obiteljskom zakonu (članak 91.) roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti. Roditeljsku skrb roditelji su dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima. Također, roditelji su dužni i odgovorni skrbiti se o zdravlju djeteta te mu omogućiti korištenje mjera za očuvanje te unaprjeđenje zdravlja i ozdravljenje u slučaju bolesti (članak 93.).

Roditeljstvo započinje već pri rođenju djeteta, roditelj se postaje samim činom rođenja djeteta. Ono je vrlo promjenjivo i određeno biološkim čimbenicima, društvenim normama i očekivanjima, navodi Maleš (2011).

Ljubetić (2007) iskazuje da je roditeljstvo smješteno u određenom vremenu i prostoru i pod utjecajem je povijesnih događanja, demografskih promjena, kulturnih normi i vrijednosti, obiteljskog razvoja i ustroja te promjena u socijalnoj organizaciji i strukturi.

Nadalje, Delač Hrupelj, Miljković, Lugomer Armano i sur. (2000) ističu da je roditeljstvo općenito stresno, ali i obogaćavajuće iskustvo. Priroda samog odnosa prije rođenja djeteta jako utječe na to kako će roditelji doživjeti svoju roditeljsku ulogu. Parovi koji imaju vrlo bliski odnos doživjet će i svoje roditeljstvo kao poticajno iskustvo.

Za očekivati je kako će dominantan motiv(i) za roditeljstvom utjecati i oblikovati samo roditeljstvo. No, i motivi i roditeljstvo su u stalnoj promjeni.

„Moglo bi se reći kako je roditeljstvo proces koji u svom razvoju prolazi različite faze.“ (Ljubetić, 2007, str. 46).

Ljubetić (2007) nam poručuje da je poželjan model roditelja za oblikovanje dječje osobnosti oni roditelji koji su topli, vedri, optimistični, tolerantni, potičući, otvoreni i pristupačni u komunikaciji međusobno, ali i prema svojoj djeci.

Roditeljstvo utječe na razvoj i mijenjanje odraslih pojedinaca. Nazočnost djeteta u obitelji mijenja ponašanje i aktivnosti roditelja, izaziva snažne pozitivne i negativne osjećaje. Ono utječe na mišljenje, osjećanje i ponašanje roditelja, mijenja njihovu sliku o sebi i sliku koju o njima ima sredina. Doživljaj roditeljstva značajna je promjena u cjelokupnom identitetu pojedinca (Čudina-Obradović i Obradović 2006).

Subjektivni doživljaj kompetentnog roditeljstva, koji je utemeljen na pozitivnim samoprocjenama roditelja, utjecat će na učinkovitost njihovih postupaka i stvoriti emocionalno ozračje, koje će povoljno djelovati na razvoj djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Od rođenja do osamnaest godina, odgoj djece predmet je koji isključivo prevladava u razgovorima. U stvarima odgoja svatko ima vrlo utvrđena stajališta premda će ih jamačno više puta promijeniti tijekom svoga života, pogotovo ako ima djece (Filliozat, 2011).

Kvalitetno roditeljstvo može biti samo ono koje doista pomaže djetetu da se razvije u odraslog i zrelog čovjeka, koje mu omogućuje prelazak iz djetinjstva u odraslost, koje ga ne koči u razvoju, koje ga ne zloupotrebljava za neke druge svrhe, koje ga ne pretvara u doživotno ovisnog o vlastitim roditeljima ili drugim odraslima (Maleš, 2011).

Filliozat (2011) napominje da djetetu nisu potrebni savršeni roditelji, već da su mu potrebni roditelji dostatno dobri, to će reći roditelji koji nastoje dakako poduzeti sve najbolje kako bi se brinuli za nj, koji ga štite i hrane, koji nastoje da ga ne rane, ne frustriraju pretjerano, ali koji znaju da su kadri pogriješiti i pokazuju se sposobnima pogriješke priznati.

Delač Hrupelj i sur. (2000), navode kako svaki roditelj želi najbolje pri odgoju svoga djeteta. No nisu svi podjednako uspješni. Tako su autori (2000, str. 20-21) izdvojili neke bitne osobine uspješnih roditelja:

„Uspješan roditelj ima pozitivnu sliku o sebi.

Uspješan roditelj je prilagodljiv.

Uspješan roditelj je strpljiv.

Uspješan roditelj je pozitivan uzor svojoj djeci.

Uspješan roditelj rado uči.

Uspješan roditelj uživa u roditeljstvu.“

Djeci su tijekom odrastanja potrebni roditelji koji su im autoritet, odnosno da su roditelji u razumnoj mjeri sigurni u sebe i u to što poduzimaju (Juul, 2004) te Filliozat (2011) dalje naglašava da bismo trebali paziti na način na koji ih uvažavamo.

Juul (2004) napominje da stavovi i mišljenja u svakoj obitelji ostavljaju snažan dojam na djecu, iako to možda nije uvijek lako vidjeti i čuti.

U prvim mjesecima života djeteta, glavnu ulogu ima majka. Dijete je o njoj fizički ovisno zbog hrane (u slučaju da majka doji). Kako dijete raste, uloga oca postaje sve veća. Kad se radi o novorođenčetu, zadatak oca je osigurati majci da se može slobodno posvetiti novorođenčetu time što će joj brižno i nenametljivo, ali sigurno i stalno pomagati u njezinoj zadaći (Delač Hrupelj i sur., 2000). Čudina-Obradović i Obradović (2006) se slažu da u dojenačkoj dobi dominira „majčinska praksa“, odnosno sve aktivnosti koje su važne za preživljavanje djeteta te da su sposobni brinuti se o djetetu (Juul, 2004).

Filliozat (2011) se osvrće na pitanje očeva. I oni proživljavaju svetu pustolovinu. I odvijanje postupaka jednako utječe na privrženost svome dojenčetu. Osim njihove osobne želje da se uključe, stav njihove žene i događaju odigrat će veliku ulogu.

U prve dvije godine života dobro roditeljstvo usmjereno je na zdrav društveno-emocionalni razvoj djeteta i razvoj kognitivno-motivacijske kompetencije. Ti se odgojni ciljevi postižu uspostavljanjem privrženosti, pažljivom, toplom, poticajnom, reaktivnom i neograničavajućom brigom za dijete. Pritom je djetetu potrebno pokazivati sve oblike prihvaćanja, ljubavi i topline, a izbjegavati svaki oblik ponašanja koji bi pokazivao hladnoću, agresiju ili indiferentnost (Rohner, 2004, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Posebno mjesto u roditeljskoj brizi u prve dvije godine djetetova života ima briga za govorni razvoj. Roditelji od samih

početaka interakcije s djetetom privikavaju dijete na komunikaciju: na naizmjeničnost (kad dijete guče, roditelj sluša; kad dijete zašuti, roditelj mu govori); na ponavljanje (kad dijete prestane gukati, roditelj oponaša njegovo gukanje i obrnuto), na uobičajenu strukturu igre ili priče, na uspostavljanje pozornosti za govorne sadržaje, na imenovanje predmeta, postupno proširenje djetetova izričaja (Martin i Colbert, 1997, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Maleš (2011) ističe kako je u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi djetetu potreban osjećaj sigurnosti, a upravo mu obitelj pruža najveću tjelesnu sigurnost i zdravlje, a također i znanje, vještine i navike koje pridonose djetetovu napredovanju. S time se slažu i Čudina-Obradović i Obradović (2006) koji nadopunjuju te ističu kako je u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi zdrava i poticajna obitelj ona u kojoj djeca dobivaju osjećaj sigurnosti, a okolina te obitelji pruža djetetu najveću tjelesnu sigurnost i zdravlje, a također mu daje znanje, vještine i navike koje osiguravaju zdravlje ne samo u djetinjstvu nego također u odrasloj dobi.

Tijekom predškolskog razdoblja (3-6 godina) dobro roditeljstvo razvija djetetove socijalne vještine, a to su izražavanje prijateljstva i suradnje, kao i snalažljivost u okolini i motivacija za postizanje rezultata. Ti se razvojni rezultati postižu uz veliki stupanj potpore i nadzora. Postavljanje granica i nadzor neće izazvati otpor djeteta i njegovu neposlušnost ako se ostvaruje u uvjetima razumijevanja, ljubavi i brige i ako se roditelji oslanjaju na sve veću mogućnost djetetova razumijevanja govora. Osobito je kritika, ironija, ruganje djetetu i omalovažavanje opasno u ovom razdoblju kad dijete izgrađuje samopouzdanje i osjećaj vlastite kompetencije (Čudina -Obradović i Obradović, 2006).

Razlike se među spolovima dijelom tumače biološkim čimbenicima; različitom funkcijom mozga i različitim udjelom pojedinih hormona, ali su velikim dijelom uvjetovane odgojem – očekivanjima različitih osobina i ponašanjem dječaka i djevojčica sukladno s tradicionalno usvojenim stereotipima i njihovim podržavanjem. Tako se djevojčice potiče na igru s lutkama, s njima se više razgovara, a dječacima se dozvoljava više kretanja, grublje motoričke igre, češći boravak vani (Delač Hrupelj i sur., 2000).

Djetetov kognitivni razvoj u dobi od 4 i pol godine najviše je ovisio o kvaliteti majčine uključenosti, a nešto je manje važna kvaliteta vrtića, u kojoj najveći

utjecaj ima izobrazba odgojitelja i broj djece na jednog odgojitelja (NICHD, 2002a, prema Čudina -Obradović i Obradović, 2006).

Od kompetentnog roditelja, a posebice od roditelja predškolskog djeteta, očekuje se da je višestruko senzibiliran, informiran i educiran, odnosno da poznaje zakonitosti i obilježja dječjeg razvoja, da u obavljanju svoje roditeljske uloge puno pozornost pridaje potrebama i sposobnostima svojega djeteta, te da poznaje načine njihova zadovoljavanja i poštivanja (Milanović i sur., 2000, prema Ljubetić, 2007).

Tijekom osnovnoškolskog razdoblja odgojni ciljevi jesu: postići unutarnju kontrolu (samoregulacija, vladanje sobom), prosocijalnu orijentaciju, uspostavljanje prijateljstva i suradnje s vršnjacima, razvijati pozitivnu sliku o sebi te jačati samopoštovanje i intelektualni razvoj (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Maleš (2011) napominje da u školskoj dobi i dalje važnu ulogu ima obitelj i emocionalna potpora roditelja, ali postaje važna i skrb o djetetu tijekom njegove dnevne razdvojenosti od roditelja.

Ukratko, dobro je roditeljstvo u djetinjstvu ono koje je osjetljivo na djetetove mogućnosti te usmjereno na postizanje razvojnih zadataka, a takvo će roditeljstvo postići opće valjane ciljeve, kao što su emocionalna sigurnost, društvena kompetencija i intelektualni razvoj (Belsky, 1984, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

U doba adolescencije najbolje funkcionira roditeljstvo koje daje toplinu i prihvaćanje, čvrstinu u odnosu na pravila, norme i vrijednosti te spremnost slušanja, objašnjavanja i razgovaranja.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) naglašavaju da u razdoblju adolescencije značajna prekretnica u roditeljskom zadovoljavanju i kompetenciji jest pubertet. Razvoj u pubertetu čini se, izrazit je privremeni prekid dobrih odnosa između djeteta i roditelja, osobito majke, a tipično je povećanje sukoba, roditelji nisu uspješni u discipliniranju djeteta i nadzoru nad njim, smanjuju se roditeljski izrazi topline i emocija.

Prema istraživanju Updgraffa i sur. (2001, prema Ljubetić, 2007) usmjereno je na usporedbu majčinih i očevih saznanja o odnosima s vršnjacima njihovih kćeri i sinova pokazuju slijedeće: majke su više upoznate s vršnjačkim odnosima svoje djece nego su to očevi; majke ženske djece više sudjeluju u vršnjačkim aktivnostima

svojih kćeri te i majke i očevi provode više vremena s djetetom koje je istog spola i njenim/njegovim vršnjacima.

O uspješnom roditeljstvu adolescenata dobivamo podatke na temelju karakteristika i bitnih promjena koje se događaju u tom važnom razvojnom razdoblju (Matjasko i Paz, 2005, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Da bi se razumjele promjene u odnosima adolescenata i roditelja, posebno su važni rezultati istraživanja Reuterove i Congera (1998, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) koji ističu važnost nepromjenjivosti roditeljskog odgojnog stila. Ako je odgoj topao i brižan, adolescenti će se ponašati prilagodljivo, mirno će rješavati probleme i imati dobre odnose s roditeljima. No, ako su roditelji strogi i nedosljedni u odgoju, neće potaknuti fleksibilno ponašanja adolescenata ni njegovo razumno i zajedničko rješavanje problema, te su neizbježni sukobi roditelj-adolescent.

Chen i Kaplan (2001, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) predlažu 5 oblika neizostavnog roditeljskog ponašanja za postizanje poželjnih odgojnih ciljeva u kasnijem djetinjstvu i adolescenciji, a to su: nadzor, komunikacija, uključenost u školsko učenje, iskazivanje međusobnog poštovanja i ljubavi te disciplina.

Delač Hrupelj i sur. (2000, 11-12) nam prikazuju razvoj roditelja u različitim fazama roditeljstva:

„Za novorođenče i dojenče ističu:

- *Ulazak novog člana je stresni događaj*
- *Razrješavanje konflikta između osobnih ciljeva (poslovna karijera, udobnost) i potreba djeteta*
- *Promjena slike o sebi – od djeteta svojih roditelja u roditelja svog djeteta*
- *Davanje sebe – fizički i emocionalno*
- *Smanjenje emocionalne i vremenske predanosti partneru*
- *Uspostavljanje novih odnosa s vlastitim roditeljima*
- *Poticanje njihovog odnosa s unucima, ali ne oslanjanje na njih kod donošenja odluka*

Za predškolsko dijete:

- *Mijenjanje svog ponašanja u skladu s razvojem djeteta (primjerice dopuštanje veće djetetove nezavisnosti)*
- *Održavanje bliske veze s partnerom bez obzira na vrijeme i energiju koju treba posvetiti djetetu*

- *Nastavljanje poslovne karijere s više energije čim dijete počne provoditi više vremena izvan kuće (primjerice u vrtiću)*
- *Učenje kako konzultirati knjige medije i stručnjake za djecu, a ne postati suviše ovisan o njima*
- *Oprostiti sebi što nisu savšeni roditelji*

Školsko dijete:

- *Stvaranje realnog pogleda na djetetove sposobnosti, razdvajanje svojih ciljeva za postignućem od djetetovih ciljeva*
- *Prihvatanje djeteta onakvog kako jest, ne zahtijevati da se ponaša u skladu s roditeljskim fantazijama, da je mali genij ili izuzetni sportaš*
- *Naučiti dijete da bude osjetljivo na emocionalne potrebe drugih ljudi*
- *Sudjelovanje u školskom i izvanškolskom životu djeteta sa ciljem da se pridonese dobrobiti zajednice*
- *Naučiti gledati stvari očima djeteta*
- *Razmisliti o svom vlastitom djetinjstvu kako bi se djetetu pružile mogućnosti koje sami nisu imali*

Adolescent:

- *Preispitivanje svojih vrijednosti kako bi se odgovorilo na djetetova pitanja i njegovo testiranje roditeljskih granica*
- *Učenje kako biti fleksibilan*
- *Učenje kako treba biti jak u postavljanju nužno potrebnih granica u djetetovom ponašanju*
- *Vidjeti adolescenta kao početak odrasle osobe koja ima vlastite interese i nije samo zrcalni odraz roditelja*
- *Ostvarivanje vlastite poslovne karijere ne zanemarujući potrebe djeteta“*

3.1. Suvremeno roditeljstvo

Sama riječ roditelj u hrvatskome jeziku upućuje na rod, odnosno biološku vezu između oca, majke i djeteta. Takvo se značenje riječi primjenjuje i u Obiteljskom zakonu iz 2015. godine, gdje se djetetovom majkom smatra žena koja ga je rodila, a ocem majčin muž ako je dijete rođeno za vrijeme trajanja braka ili 300 dana nakon prestanka braka.

Suvremene spoznaje donose novu sliku djeteta i o njemu govore kao aktivnom, kreativnom i kompetentnom biću koje na svoj jedinstveni način konstruira i sukonstruira svoje znanje, razumijevanje svijeta i utječe na svoj razvoj (Maleš, 2011). Nadalje, Maleš (2011) ističe da se često može primijetiti kako razvoj ne teče po modelu linearnog napredovanja, nego nastupa diskontinuitet ili kočenje u jednom području, dok je u drugome iznenada (i bez vidljiva vanjskog povoda) došlo do napretka.

Ujedno, autorica naglašava da zadaća pedagoga koji se oslanja na (novu) pedagoškijsku sliku djeteta nije u prenošenju znanja i umijeća nego u stvaranju socijalnih i prirodnih uvjeta za upoznavanje, isprobavanje i razvijanje individualnih mogućnosti. Može se reći da je suvremeni trenutak življenja obilježen nastojanjima pripadnika različitih obiteljskih struktura da se one legalno prihvate te ostvare jednakopravnost u odnosu spram tradicijske nuklearne obitelji.

Sve više vidimo obitelji u kojima su se žene počele zapošljavati i žene su te koje u obiteljima rade, te su tako oba roditelja zaposlena. Vrlo je bitno kako roditelji provode vrijeme sa svojim djetetom. Sve je manje vremena, zbog velike zaposlenosti, no Maleš (2011) navodi kako je bitna kvaliteta vremena provedenog s djetetom. Booth i sur. (2002, prema Maleš, 2011) nisu došli do značajne razlike u kvaliteti vremena provedenog s djecom koja su išla u predškolsku instituciju i onih koja su ostajala kod kuće s majkom.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) ističu kako je sve više obitelji u kojima je i majka zaposlena, te uključivanje oca u odgoj i njegova briga za dijete postaju sve važnije pitanje preživljavanja obitelji. Suvremena društva zbog toga postavljaju na očeve sve snažniji zahtjev za što obuhvatnijim preuzimanjem brige za dijete.

Suvremeno društvo očekuje od kompetentnog roditelja, doraslog svojoj ulozi, spremnog da uči i mijenja svoja (nedjelotvorna) ponašanja, sposobnog odabrati najbolje za svoje dijete, informiranog i educiranog kako bi prepoznao i primjereno odgovorio na trenutne potrebe vlastitog djeteta i obitelji. Suvremeno društvo očekuje odgovornog roditelja koji će odgojiti odgovorno dijete (Maleš, 2011).

Suvremeni pojam roditeljstva shvaća se kao „ravnopravno roditeljsko partnerstvo“ (Deutch, 2001, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ravnopravni roditelji odbijaju tradicionalne društvene pritiske, uvriježene stereotipe

očinstva i majčinstva i rodno podijeljene radne uloge u kući i izvan nje. Oni svakodnevnim dogovorom zajednički i prilagođavajući se situaciji odlučuju o podjeli dužnosti i poslova oko djece, s djecom, i zbog djece i to prema načelu svrsihodnosti, ekonomičnosti i pravedne raspodjele napora i vremena, a ne prema načelu „muških“ i „ženskih“ poslova, „majčinih“ i „očevih“ zadataka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

3.2. Tradicionalno roditeljstvo

Maleš (2011) je istaknula kako su tradicijske paradigme ranog odgoja na dijete gledale kao na pasivnog primatelja znanja, onoga koji ne zna i kojega odrasli treba poučiti i naučiti.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode da se prema tradicionalnom shvaćanju roditeljstvo može izjednačiti s majčinstvom, da je ono za razliku od očinstva biološki utemeljeno i time nerazdvojan dio ženina, a ne muškarčeva identiteta, te da očevi imaju važnu ulogu u ispunjavanju roditeljstva samo putem materijalne i psihološke potpore ženi-majci.

Očeva koji su bili uključeni u odgoj djece je oduvijek bilo, no uključivali su se se tipičnom očinskom praksom, igrajući se s djecom ili „pomažući“ majci u njezi djeteta, pri čemu sama konstrukcija „pomaganja“ upućuje na to kako se skrb za dijete percipira isključivo kao majčinska praksa (Maleš, 2011).

Tradicionalne obiteljske vrijednosti u zapadnim društvima, pa i u našem, mogle bi se opisati prema „formuli“ koju su ponudili DeFrain i Olson, 1999, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006. Najcjenjeniji je dugotrajan brak s djecom i to: (1) biti oženjen bolje je nego biti samac, (2) biti vjenčan bolje je nego živjeti nevjenčano, (3) imati djecu bolje je nego nemati, (4) imati više djece bolje je nego imati jedno dijete, (5) dva roditelja su bolja nego jedan roditelj, (6) bolji je prirodni roditelj nego stečeni roditelj i (7) majka koja se bavi samo djecom bolja je majka nego ona koja radi i izvan kuće.

3.3. Stilovi odgoja

Stilovi odgoja su kombinacija roditeljskih ponašanja koja se pojavljuju u velikom broju situacija, stvarajući trajnu odgojnu klimu (Berk, 2015).

Roditeljstvo predstavlja niz aktivnosti koje uključuju mnoga specifična ponašanja koja odvojeno i zajednički utječu na razvoj djece. Roditeljsko ponašanje može predstavljati neosporno velik zaštitni potencijal u situacijama povećanog rizika, ali može isto tako biti i dodatni izvor stresa kod djece (Fišer i sur., 2006).

Odgojni ciljevi i roditeljske vrijednosti su ciljevi koje roditelji žele postići u razvoju svoje djece, npr. zdravlje djeteta, samostalnost, moralni i religijski stavovi, poštovanje društvenih normi, osobna sreća, itd. (Maleš, 2011). Autorica iznosi tezu da roditelji utječu na svoje dijete, ali i djeca utječu na roditelje.

Baumrind (1971, prema Maleš, 2011) je izdvojila dvije ključne dimenzije roditeljstva:

1. Emocionalna toplina i roditeljsko razumijevanje, tj. količina podrška, ljubavi i ohrabivanja koju roditelji pružaju djetetu, nasuprot neprijateljstvu, prosuđivanju i odbacivanju
2. Roditeljski nadzor i roditeljski zahtjeti, tj. u kojoj mjeri roditelji očekuju zrelo, odgovorno ponašanje djece te u kojoj mjeri nadziru dijete i imaju uvida u to što se događa u njegovu životu.

Teško je dati odgovor na pitanje kako bi se roditelj trebao ponašati da se ne pojave negativne posljedice, ali su neki autori izdvojili najbitnije. Patterson i suradnici (1992, prema Maleš, 2011) izdvajaju pet glavnih aspekata roditeljskog ponašanja potrebnih u odgoju djeteta: disciplina, pozitivno potkrepljenje, nadziranje dječje aktivnosti i odnosa među vršnjacima, dijeljenje aktivnosti unutar obitelji te zajedničko rješavanje problema u obitelji.

Djeca zahtijevaju tjelesnu brigu, zaštitu i sigurnost, odgoj, materijalne uvjete za nesmetan razvoj, razumijevanje i potporu, ali isto tako i vođenje i ohrabivanje u svom razvoju – spoznajnom, psihičkom, socijalnom, emocionalnom, seksualnom, duhovnom, kulturnom i obrazovnom. Oni također trebaju i usmjeravanje u iskazivanju topline i zahtijevnosti, uspostavljanju ravnoteže moći, stjecanju vještina komuniciranja i rješavanja sukoba na društveno prihvatljiv način i sl. Sve su ovo zahtjevi koji su postavljeni pred roditelje i za koje je potrebno mnogo umješnosti kako bi bili ispunjeni (Ljubetić, 2007).

Istraživači obiteljskih odnosa identificirali su četiri stila roditeljskog odgoja –

postojanih odnosa prema djeci – koji se razlikuju na osnovi dviju dimenzija: emocionalne topline, brige i stupnja zahtjevnosti, kontrole djetetova ponašanja (Delač Hrupelj i sur., 2000).

3.3.1. Autoritarni odgojni stil

Odgojni roditeljski stil obuhvaća opće prilike u kojima roditelji od djeteta mnogo očekuju i strogo ga nadziru, a djetetu ne daju dovoljno topline i potpore. Glavni su odgojni ciljevi učenje samokontrole (samoregulacije, vladanja sobom) i poslušnosti, pri čemu su roditelji autoritet koji postavlja zahtjeve i određuje pravila, koja ne treba objašnjavati. Najvažniji zadatak roditelja jest postaviti granice i pravila, a prekršaju se kažnjavaju, često i tjelesno. Djeca koja neprestano žive u autokratskom okruženju sklona su promjenama raspoloženja, povučena su, nevesela, bojažljiva, razdražljiva i nisu spontana (Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Autoritaran odgoj znači oblikovati, kontrolirati i vrednovati ponašanje i stavove prema vlastitom sustavu standarda ponašanja, obično formiranom prema nekom višem autoritetu. Roditelj smatra da je poslušnost vrlina i koristi kažnjavanje i primjenu sile za obuzdavanje samovolje u trenucima kada su djetetova ponašanja i vjerovanja u konfliktu s roditeljevim (Fišer i sur., 2006).

Autoritarni odgojni stil ima nisko prihvaćanje i uključenost, visoku prisilnu kontrolu i nisko davanje autonomije. Autoritarni roditelji se čine hladni i odbacujući; često omalovažavaju svoje dijete rugajući mu se ili kritizirajući ga. Donose odluke za svoje dijete i očekuju da dijete prihvati njihovu riječ bez pogovora. Djeca autoritarnih roditelja su anksiozna, nesretna i niskog samopoštovanja i samopouzdanja. Kad su frustrirana, neprijateljski su nastrojena i, popust svojih roditelja, pribjegavaju sili kad ne dobiju što žele (Berk, 2015).

Delač Hrupelj i sur. (2000) autoritarne roditelje opisuju kao vrlo stroge i zahtjevne, disciplinu ostvaruju prijetnjama i kaznama. Traže poslušnost i bezuvjetno pokoravanje njihovom autoritetu i autoritetu odraslih. Obično smatraju da su uvijek u pravu. Žele tihu i pokornu djecu daju im premalo topline, a sve u strahu da ih suviše ne razmaze. Njihova djeca su često uznemirena i nervozna, sklona agresivnim reakcijama i stvaranju problema. Pojam autoritarnog roditelja valja razlikovati od pojma autoritativnog. Autoritativni usmjerava dijete, dosljedan je u svojim zahtjevima, topao, dozvoljava raspravu o svim temama, potiče kritičko mišljenje u

djece i ne ustručava se pohvaliti ih kada to oni zasluže. Podržava razvoj sigurnosti i samopouzdanja te se u velikoj mjeri preklapa sa stilom demokratskog roditelja.

3.3.2. Autoritativan odgojni stil

Odgojni stil koji obuhvaća prilike u kojima roditelji postavljaju na dijete velike zahtjeve, određuju granice i provode nadzor, ali djetetu pružaju veliku toplinu i potporu. Glavni su odgojni ciljevi razviti djetetovu znatiželju, kreativnost, sreću, motivaciju i samostalnost. Osnovni je odnos prihvaćanje, a prihvaća se dječja mašta i izražavanje osjećaja. Roditeljska uloga je savjetička, a ne nadzorna. Postavljene granice i pravila djetetu, objašnjavaju se. Djeca koja žive u takvom okruženju spontana su i slobodno izražavaju mišljenje i emocije, pa djeluju manje poslušno i „odgojeno“ nego djeca iz autoritarnog okruženja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Autoritativno odgajati dijete znači smjeravati aktivnosti djeteta, ali na razuman, bitnom orijentiran način. Roditelj ohrabruje verbalno primanje i davanje i dijeli s djetetom razloge za pojedina postupanja, odnosno objašnjava djetetu granice koje postavlja. Vrednuje, kako ekspresivna, tako i instrumentalna obilježja; kako autonomnu samovolju, tako i disciplinirani konformizam. Dakle, iskazuje čvrstu kontrolu u pitanjima neslaganja između roditelja i djeteta, ali ne koči dijete ograničenjima (Fišer i sur., 2006).

Autoritativni odgojni stil, najuspješniji pristup, podrazumijeva visoko prihvaćanje i uključenost, prilagođene tehnike kontrole i primjereno davanje autonomije. Autoritativni roditelji su topli, pažljivi i osjetljivi na potrebe svog djeteta. Uspostavljaju ugodne, emocionalno ispunjavajuće odnose s djetetom koji privlače dijete u blisku vezu. Istovremeno, autoritativni roditelji provode čvrstu, razumnu kontrolu: inzistiraju na odgovarajućoj zrelosti, daju razloge za svoje očekivanja, koriste trenutke discipliniranja kao „trenutke za učenje“ kako bi potaknuli samoregulaciju djeteta i nadležaju gdje su im djeca i što rade (Berk, 2015).

3.3.3. Permisivan (popustljiv) odgojni stil

Odgojni stil koji obuhvaća prilike u kojima roditelji od djece traže malo i provode slabu kontrolu, ali im daju veliku toplinu i potporu. Roditelji zadovoljavaju

svaki djetetov zahtjev, no prevelika sloboda nije primjerena za malu djecu jer stvara esigurnost, nesnalaženje u granicama, što potiče impulsivno i agresivno ponašanje djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Permisivni odgojni stil je topao i prihvaćajući, ali neuključen. Permisivni roditelji su ili pretjerano popustljivi ili nepažljivi i koriste premalo kontrole. Umjesto da postupno daju autonomiju, dopuštaju djeci da donose mnoge odluke za sebe u dobi u kojoj to još nisu spremna raditi. Njihova djeca ne moraju naučiti pravila lijepog ponašanja ili obavljati kućne zadatke. Djeca permisivnih roditelja su impulzivna, neposlušna i buntovna. U usporedbi čiji roditelji koriste više kontrole, ona su također pretjerano zahtjevna i ovisna o odraslima i pokazuju manju ustrajnost u zadacima, lošiji školski uspjeh i više antisocijalnog ponašanja (Berk, 2015).

Delač Hrupelj i sur. (2000) permisivne, svedopuštajuće roditelje opisuju kao emocionalno tople i brižne, no postavljaju vrlo malo granica dječjem ponašanju. Iako, dakle, s jedne strane, pokazuju ljubav, potiču i ohrabruju dijete, ono, ipak, slično kao dijete autoritarnih roditelja, pokazuje znakove nesigurnosti, često se ponaša impulsivno, nezrelo i nekontrolirano.

3.3.4. Zanemarujući (zapuštajući) odgojni stil

Odgojni stil koji se odnosi na prilike roditeljstva unutar kojih se na dijete postavljaju mali zahtjevi, ono nema nadzora, ali niti topline i potpore. Roditelji ili emocionalno odbacuju djecu ili nemaju vremena i snage brinuti se za njih. Reakcija na takav roditeljski odnos jest djetetovo neprijateljstvo i otpor, a zbog toga djeca ne uspijevaju steći društvenu kompetenciju i neuspješna su u školi. Djeca mnogo vremena provode bez nadzora i roditelji ne znaju gdje su, što rade niti s kim se družu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Neuključeni odgojni stil kombinira nisko prihvaćanje i uključenost s malo kontrole i općom ravnodušnosti prema pitanjima autonomije. Ovi su roditelji često emocionalno neuključeni i depresivni, toliko svladani životnim stresom da imaju malo vremena ili energije za djecu. Mogu odgovoriti na djetetove neposredne zahtjeve za lako dostupnim predmetima, ali ne uspijevaju koristiti strategije za poticanje dugoročnih ciljeva, popust uspostavljanja i provođenja pravila o zadaći i socijalnom ponašanju, slušanja djetetova mišljenja, usmjeravanja k odgovarajućim izborima i praćenje djetetova kretanja i aktivnosti (Berk, 2015).

Delač Hrupelj i sur. (2000) indiferentne roditelje opisuju kao roditelje koji postavljaju vrlo malo zahtjeva i ograničenja, no isto tako, djeci pružaju i vrlo malo pažnje i emocionalne podrške; nisu osobito zainteresirani za njihove probleme. Djeca su im neposlušna i nerado sudjeluju u socijalnim aktivnostima.

3.4. Zašto ljudi imaju djecu?

Prema tradicionalnom shvaćanju djeca su glavni, često i jedini razlog sklapanju braka. Brak bez djece smatrao se propalim, a nemogućnost da se djeca imaju – dovoljan razlog za razvod i onda kada to baš nije bilo uobičajeno. To je i razumljivo jer su u prošlosti velike obitelji bile nužne za preživljavanje: djeca su pomagala roditeljima u radu i brinula se o njima u starosti. Socijalni i ekonomski uvjeti u međuvremenu su se uvelike promijenili. Tehnološki je napredak smanjio potrebe za brojem radnika, medicinski je napredak smanjio stopu smrtnosti djece, a dio brige o starima preuzelo je društvo (Delač Hrupelj i sur., 2000).

„Teško je objektivno ispitati motive za roditeljstvom. Prema onome što ljudi izjavljuju, motivi se mogu grupirati u četiri kategorije:

- *Altruistički, nesebični, motivi za roditeljstvom – naklonost i želja za djecom, potreba za odgajanjem i brigom, za bliskim odnosom s drugim ljudskim bićem.*
- *Fatalistički motivi – stav da su ljudi predodređeni imati djecu: to je zakon prirode, dio ljudske sudbine i postojanja, potreba održanja kontinuiteta ljudskog roda.*
- *Narcistički motivi – očekivanja da će djeca pridonijeti čovjekovu osjećaju samozadovoljstva jer su dokaz muškosti odnosno ženskosti – bioloških, fizičkih i psihičkih potencijala roditelja. Takvi ljudi često žele djecu da bi se dokazali, no teško im je brinuti se za njih. Nikada ne bi niti usvojili dijete.*
- *Instrumentalni motivi – odnose se na koris koju roditelji mogu imati od djece. Dijete je, dakle, sredstvo kojim se postiže određeni cilj (nasljedstvo, osiguranje pod stare dane, sam brak itd.)“ (Delač Hrupelj i sur., 2000, str. 8)*

Dakako, ti se motivi mogu međusobno kombinirati, a roditeljstvo koje započne jednim motivnom (primjerice fatalističkim), može kasnije biti obogaćeno i drugim (primjerice altruističkim).

4. MAJČINSTVO, OČINSTVO I MEĐUSOBNE RAZLIKE

4.1. Majčinstvo

Prema Obiteljskom zakonu (članak 58.), djetetovom majkom smatra se žena koja ga je rodila. Nakon zasnivanja posvojenja nije dopušteno osporavanje ni utvrđivanje majčinstva ili očinstva (članak 196.). Posvojitelji se upisuju u maticu rođenih kao roditelji djeteta (članak 213.).

Majčinstvo je subjektivan roditeljski osjećaj majke, a ženama je najvažniji izvor osobnog identiteta, mnogo snažniji od bračnog statusa ili profesije (Arendell, 2000, prema Maleš, 2011). Nadalje, Maleš (2011) govori kako su tijekom povijesti majčinstvo i očinstvo obilježavale uloge jasno podijeljene prema spolu. Tako je žena skrbila o kućanstvu i djeci, dok je muškarac priskrbljivao sredstva potrebna za funkcioniranje obitelji.

Tijekom čitava djetinjstva i adolescencije majke provode više vremena s djecom nego očevi. Majke su pretežno zaokupljene aktivnostima u vezi s njegom djeteta, a očevi igrom. Očevi se igraju bučnije i aktivnije, a majke mirnije. U kasnijoj dobi zajedničke aktivnosti djeteta i majke i dalje su više usmjerene na njegovanje i različite kućanske poslove, a aktivnosti očeva i djece i dalje se više odnose na igru i zajedničko provođenje slobodnog vremena (Maleš, 2011).

Za razliku od majčinstva, koje je bitan dio ženina identiteta, očinstvo je poželjna, ali ne i nužna muškarčeva uloga. Čini se da je uloga majčinstva za žene daleko važnija nego uloga očinstva za muškarce, te da je uloga majke središnja uloga za ženu i mjerilo njezine ženstvenosti (Walker, 2000, prema Čudina-Obradović, 2006).

Majčinstvo je temelj osobnog ispunjenja, razvoja i sreće, a istodobno je izvor najvećeg straha, tjeskobe i depresije. Ono donosi osjećaj ispunjenja, ali i ekonomskog tereta, ograničenja slobode i podređenosti. Zbog toga mnogi smatraju da nije moguće podvesti pojam majčinstva pod zajednički nazivnik, nego je ono jedinstven doživljaj, poseban i drugačiji za svaku majku (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Autori naglašavaju kako postoje zajedničke aktivnosti koje su bit

majčinstva, a to su: njega, zaštita i odgajanje djece, drugim riječima, majčinska praksa.

4.1.1. Samohrane majke

Dva su osnovna čimbenika o kojima ovisi hoće li život u obitelji samohranih majki nepovoljno djelovati na razvoj djeteta: ekonomska moć i majčin odgojni stil. Ekonomska moć obitelji djeluje na emocionalno funkcioniranje majke i kvalitetu obiteljskih odnosa, što umanjuje ili isključuje djetetovo problematično ponašanje. Ekonomska moć obitelji, i majčina veća intelektualna sposobnost, djeluju pozitivno na djetetov školski napredak (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Moguće je razlikovati nekoliko tipova obitelji samohranih majki: neudane majke, rastavljene, udovice i hraniteljice razdvojene obitelji. Dobrovoljne jednoroditeljske obitelji poznate su u literaturi pod nazivom obitelji solo-majke, samostalno majčinstvo ili usamljeno majčinstvo i kako govore Čudina-Obradović i Obradović (2006), tipično je da su te majke samostalno odlučile osnovati jednoroditeljsku obitelj.

Podaci pokazuju da su djeca u soloobiteljima izrazito povezana s majkom, da je majka za njih uvijek dostupna, ali ta pojačana povezanost s majkom uzrok je mnogih rasprava i svađa, također, nije dokazano da bi odrastanje djece u soloobiteljima nepoželjno utjecalo na društveni ili emocionalni razvoj djece. Dječaci odgojeni u soloobiteljima nisu pokazivali smanjenje maskulinih osobina, nego određeno povećanje i femininih osobina (MacCallum i Golombok, 2004, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Larson i Richards (1994, prema Raboteg-Šarić i sur., 2003) ističu kako zaposlene samohrane majke, iako same odgovorne za djecu i dom, vide svoju kućnu situaciju fleksibilnijom nego udane majke. Također, istraživanja su pokazala kako samohrane majke i udane majke provode približno isto vremena u ukupnoj skrbi za obitelj i djecu.

Šućur (2001, prema Raboteg – Šarić, 2003) navodi kako među samohranim majkama najgori položaj imaju nikad udavane majke jer su uglavnom mlađe, imaju mlađu djecu i rjeđe su zaposlene. Ujedno se navodi kako razlikovanje različitih podskupina samohranih majki ima potencijalnu opasnost stigmatizacije pojedinih

skupina. Stoga je bolje koristiti termin „jednoroditeljske“ obitelji koji je vrijednosno neutralan, jer ističe ono što je zajedničko samohranim obiteljima.

Udovice su, kako u prošlosti tako i u današnje vrijeme, češće tretirane kao „najzaslužnija“ skupina, jer su bez svoje krivnje ostale bez supruga. Sljedeće u hijerarhiji „zaslužnosti“ su razvedene ili ostavljene majke, najmanje zaslužnom skupinom su nikad udane majke koje se tradicijski drži više moralno neodgovornima (Raboteg-Šarić i sur., 2003).

4.2. Očinstvo

Otac i očinstvo različiti su pojmovi te nisu nužno vezani jedan uz drugoga, odnosno, otac ne mora biti biološki vezan za dijete.

Muškarce je moguće podijeliti prema kriteriju „otac“ u sljedeće skupine (Eggebeen i Knoester, 2001 prema Čudina-Obradović, 2006): muškarci bez djece; očevi koji žive s vlastitom djecom (biološki i/ili adoptivnom); očevi koji žive s djecom (biološkom i/ili adoptivnom i pastorcima); očevi koji ne žive sa svojom maloljetnom djecom (biološki i/ili adoptivnom), očevi koji ne žive sa svojom odraslom djecom (biološki i/ili adoptivnom), a što se može sažeti u četiri osnovna tipa očeva: (1) muškarci koji žive s maloljetnom djecom, (2) muškarci koji žive odvojeno od svoje maloljetne djece, (3) muškarci koji imaju odraslu i samostalnu djecu i (4) muškarci koji su očevi postali ženidbom (očusi).

U svim navedenim podjelama nalazimo preklapanje triju aspekata: biološkoga, hraniteljskog i odgojnog.

Poznato je da će očinsku ulogu slabije ispunjavati očevi koji ne žive s djecom i njihova će veza s vremenom slabjeti, a očinsku je ulogu teško ispuniti s djecom iz prethodnih ženinih brakova, jer nije jasno definirana. Prema rezultatima istraživanja u različitim zemljama, na uključenost očeva u podizanju djeteta utječu čimbenici kao što su količina očeva slobodnog vremena, majčina zaposlenost, broj odraslih članova kućanstva i dob najmlađeg djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Biti biološki otac ne znači automatski i biti dobar odgajatelj svom djetetu. Biti dobar otac zahtijeva niz specifičnih znanja i ponašanja. Naime, naše osobine iskazuju se kroz naše ponašanje i vidljive su djetetu. Važno je da i otac s djecom ima blizak i topao odnos, da pred djecom pokazuje osjećaje jer će to pomoći djeci da se

razviju u emocionalno tople osobe (Delač Hrupelj i sur., 2000).

Kako dijete raste, uloga oca postaje sve veća. Dobar i topao odnos s oba roditelja te sudjelovanje oba roditelja u odgoju djeteta, olakšavaju uspješno formiranje identiteta djeteta, njegov zdrav i skladan razvoj. Odgojni utjecaj oca potreban je i kćeri i sinu, ali u različitim segmentima. Otac je osobito važan u procesu odrastanja sinova. Sinovima otac služi kao model s kojim se identificiraju. Važan je i u razvoju i formiranju kćerke. Topao i srdačan odnos između oca i kćeri gradi samopouzdanje i zdravu svijest djevojčice o svojoj ženskosti te pozitivnom prihvaćanju sebe kao žene (Delač Hrupelj i sur., 2000). Autori također ističu ono što je većini roditelja teško prihvatiti jest da se u adolescenciji mijenja i njihova uloga roditelja. Do tada su oni bili primarni njegovatelji i vodili brigu o svom djetetu, znali sve o njegovom zdravlju, napretku, osjećajima, željama. U adolescenciji se to mijenja. Dijete je sada u stanju brinuti se samo o sebi.

4.3. Međusobne razlike

Može se reći da je očinstvo i majčinstvo uloga koja se uči te je vrlo važna za razvoj djeteta. Vrlo je teško dječacima shvatiti odgovornosti i očekivanja očinstva ako u njihovu životu nije prisutan otac ili neka druga muška figura kao model koji će im ukazati na to, a isto se to odnosi na ulogu majčinstva u djevojčica (Maleš, 2011).

Interes roditelja za to tko je njihovo dijete, ili tko su njihova djeca, preduvjet je za to da im mogu priznati njihova razmišljanja, osjećaje, snove i ciljeve. I tek kad to učine, mogu ih uključiti u svoja vijećanja i odluke (Juul, 2004).

Neosporno je da je za dijete jako važno da o njemu skrbe i otac i majka, jer je socioemocionalna povezanost koju dijete uspostavlja s oba roditelja temelj njegova kasnijeg razvoja (Maleš, 2011 prema Fletcher i sur., 2004).

Uloga oca i uloga majke nisu jednake, svaka daje svoj vlastiti doprinos u razvoju djeteta. Uključenost oba roditelja je pretpostavka međusobnog dogovaranja glede donošenja odluka, a pruža i veću ekonomsku sigurnost, emocionalnu podršku te bolju skrb za dijete (Maleš, 2011).

Kako se društvo razvijalo, sve je više nestajalo jasne granice između zadatka majke i zadatka oca u obitelji. No, razlike i dalje postoje i trebaju postojati. Žena je i biološki predodređena za rađanje i skrb o malom djetetu (Delač Hrupelj i sur., 2000).

Majke su uvijek, u usporedbi s očevima, znatno više sati ulagale u neposrednu brigu za djecu bez obzira na to koliko su sati radile izvan kuće. Ali pokazalo se da što više sati žena radi izvan kuće, to je manje uključena u brigu o djeci, a istodobno je veća uključenost očeva (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Ravnopravno dostojanstvo jedina prava alternativa obrascu patrijarhalne obitelji iz prošlosti, obrascu u kojem je službeni poredak bio vrlo jasan: muškarac i otac na čelu, žena i majka iza njega, a na kraju djeca. Taj je tip obitelji jasno odražavao podjelu moći u društvu, a ona se kao i u društvu, nije ticala samo moći nego i podjele dužnosti. Muškarac je bio taj koji privređuje za obitelj – novac i moć, kako znate idu ruku pod ruku – a tjelesna i mentalna briga za djecu, dom i ostale članove obitelji bila je ugrađena u ulogu žene (Juul, 2004).

Zanimljivo je da su neka istraživanja pokazala kako usprkos majčinom većem uključenju u odgoj djeteta, otac ima jednak ili čak značajniji utjecaj na djetetovu društvenu, školsku i emocionalnu prilagođenost. Istraživanje koje su proveli Rohner i Veneziano (2001, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) pokazalo je da je očeva ljubav jednako važna, a možda i važnija za djetetova postignuća u odrasloj dobi od majčine.

Ne postoji obitelj koja može živjeti „preventivan“ život i zato je važno obratiti osobitu pažnju na znakove frustracije ili stagnacije njezinih članova. Izuzetno je važno i da odrasli obraćaju pažnju jedno na drugo zato što je kvaliteta njihova odnosa jako važna za cijelu obitelj (Juul, 2008).

5. ZAKLJUČAK

Razvoj društva kroz povijest donosi promjene u strukturama obitelji. Obitelj je prva zajednica s kojom se dijete susreće. Obitelj bi trebala biti pozitivna zajednica jer je ona temelj djetetova života. Roditeljstvo je uloga kojom se postaje rođenjem djeteta, ona se ne može naučiti već je nešto što je urođeno svakom čovjeku. Roditeljstvo predstavlja kompleks pitanja i odgovora. Različiti životni stilovi utječu na roditeljstvo. Roditelj treba biti spreman informirati se, educirati, mijenjati, biti dorastao i spreman učiti kako bi bio dobar primjer djetetu. Obiteljski odgoj je važan za razvoj djeteta i najjači utjecaj je u mlađoj djetetovoj dobi. Kroz roditeljske stilove odgoja može se zaključiti kakav će biti odgoj i njegove cjeloživotne posljedice na dijete. Svaki stil različito utječe na dijete, a treba težiti autoritativnom odgojnom stilu za koji se smatra najprikladnijim odgojnim stilom, uz puno topline i pažnje, ali s određenim granicama. Postoji nešto u čemu su se svi autori složili, a to je, da je najbolje roditeljstvo ono u kojemu postoji sklad u obitelji te kada je obitelj cjelovita.

POPIS LITERATURE

Knjige:

Berk, E.L. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Slap.

Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing

Delač Hrupelj, J., Miljković, D., Lugomer Armano, G. i sur. (2000). „*Lijepo je biti roditelj: priručnik za roditelje i djecu*. Zagreb: Creativa, 2000

Filliozat, I. (2011). *Nema savršena roditelja*. Zagreb: Oko tri ujutro

Fišer, S., Marković, N., Radat, K., Ogresta, J. (2006). „*ZA“ i „O“ jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET

Juul, J. (2004). *Život u obitelji*. Zagreb: Pelago

Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: 900 primjeraka

Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: 1000 primjeraka

Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: 1000 primjeraka

Ostali izvori:

Obiteljski zakon (2015) Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Ivana Gligorovski, kao autorica završnog rada s naslovom Roditeljstvo, izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom Doc.dr.sc. Adrijane Višnjić Jevtić. U radu sam se koristila literaturom koja je navedena na kraju završnog rada.